

ÚJRAOLVASÓ

180 éve alakult meg a pápai kollégiumi képzőtársaság

A PÁPAI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM nagy múltú oktatási intézményként mindig gondot fordított arra, hogy növendékeit széleskörű irodalmi-művészeti képzésben részesítse. A hagyományos iskolai előadások keretein túl a XIX. század elejétől az önművelés és az önképzés is egyre jelentősebbé vált a diákok műveltségének kiszélesítésében. Különösen az irodalom, azon belül is a költészet művelése terén vállaltak úttörő szerepet a pápai diákok. Előbb olvasótársaságot hoztak létre, majd 1840 őszén¹ — további tagokkal kiegészülve — önképzőkört, ún. képzőtársaságot (vagy későbbi elnevezéssel: Főiskolai Ifjúsági Képzőtársulatot) alapítottak. Az egyesület alakuló ülését 1841. április 25-én tartotta, május 9-én megtartotta első rendes ülését, és július 11-én egyesült az olvasótársasággal.²

A tagok valószínűleg a tanárelnökké választott Tarczy Lajostól értesültek arról, hogy a hasonló pataki és debreceni társaságokról már korábban ismeretetés (mai szóval: „reklámanyag”) jelent meg az Athenaeumban. Elhatározták ezért, hogy „ezen társaság is előtörténetét, mostani szerkezetét röviden összefoglalva a nevezett hirlapban terjessze elé a közönségnek ismertetésül.”³ A cikk első bekezdésében a szerkesztő megjegyzése olvasható arról, hogy a társaság nyilvános bemutatkozása „üdvös hatást fog gyakorlani” annak további működésére.

Hogy milyen jelentőséggel bírt az önképzőkör megalakulása, működése a növendékek életében, elég talán felidézniük a két legjelesebb tag, Petőfi (Petrovics) Sándor és Jókai Mór gondolatait. „Édes örömmel csüggök serdülő képző társaságunk növekedésén; és az valóban növekszik. Talán tudod már, hogy tavaly voltak pályakérdések kitűzve. Az idén szinte vagynak...”⁴ — írja levelében Szeberényi Lajoshoz Petőfi Sándor 1842. július 7-én. Jókai pedig így emlékezett:

¹ BORSOS Károly: A pápai ev. ref. főiskolai képzőtársulat története 1841–1891. Pápa, 1892. 5.

² A névsor olvasható: BORSOS 1892. 6.

³ A Képzőtársaság 1842. július 6-i XLVI. ülésének jegyzőkönyvéből idézi BODOLAY Géza: Irodalmi diáktársaságok 1785–1848. Bp., Akadémiai, 1963. 288.

⁴ Közli KERECSENYI Zoltán: A bakadiák. „Petrovicsból Pápán lett Petőfi”. Pápa, 2007. 87–88.

„Minket is megragadott ez a szent örültség, mit az udvarias világ költészetnek nevez; Pápán voltunk, diákok voltunk, mi is alkottunk magunknak tudós társaságot.

Hát mi rossz volt abban? Lám, az igazi tudós társaság sem árt senkinek; mi kárt tehetett volna hát a mienk? Neveztük mi azt illő szerénységgel képzőtársulatnak. Választottunk elnökül egy derék tanárt, aztán alelnököt, jegyzőket, választmányi tagokat, tartottunk gyűléseket, amikben szónokoltunk, úgy, mintha országgyűlésen volnánk, szavaltunk, mint a színpadon, s vitatkoztunk apróságok fölött, mintha igazi tudósok volnánk. Olvastunk fel verseket és novellákat, megbíráltuk, s ami jó volt, azt beírtuk egy nagy könyvbe, melyet híttak érdemkönyvnek. Ebben maig is találni olyan verseit Petőfinek, amik nem láttak napvilágot...”⁵

*

Az írás megjelenési adatai: SZALAY Gábor: A dunántúli ref. főiskolai képző társulat. = Athenaeum. Tudományos, criticalai, szépirodalmi lap. 1843/2. kötet, 5. füzet, 207–209.

Szalay Gábor cikkét szöveghűen közöljük, elhagyva a mai helyesírás szerint szükségtelen mellékjeleket. A „cz” kettős betűt mindenütt „c”-re javítottuk, a hiányzó hangokat []-ben pótoltuk. (—MZS—)

A dunántúli ref. főiskolai képző társulat

NEMZET FIGYELMÉT IGÉNYLŐ mozgalmak közt a tanuló ifjak körében alakuló társulatok nem lévén a legcsekélyebb fontosságúak, örömmel csatolom a pápai képzőtársulat ismertetését a múlt évben az illynemű egyesületekről jelentésekhez; tudván, hogy a nyilvánosság itt is csak üdvös hatást fog gyakorlani.

A nevezett társulat előtörténete nyelvünk és irodalmunk éledő korára esik: a minek szelleme varázs erővel hatván meg itt is az ifjúságot egy olvasó társaságot létesített ez, irodalmunk jelesebb termékeinek megszerzésére; de a rendetlen kezelés, csekély olvasási díj miatt könyvtára eddig elé is csak mintegy negyed félszáz darabra tudott szaporodni.

⁵ JÓKAI Mór: Írások életemből. Önéletrajzi írások. Válogatta, sajtó alá rendezte, az előszót és az utósztót írta Hegedűs Géza. Szépirodalmi K., Bp., 1960. (Jókai Mór válogatott művei) 106.

A mozgásba jött szellemi erők cselekvőleg is működtek; bár dolgozó egyesületet, többféle akadályok miatt, lehet[et]len volt is alakítaniok: bírnak mindazáltal egy pár kötet kéziratot azon korból, mint az önmunkásság gyümölcseit. Ezen gyűjtemény ívei hetenként jelentek meg és keringtek a főiskolában: de a képződésnek ezen neme egyoldalú volt s megszűnt.⁶

A már egyéb iskolákban⁷ létező társulatok példájára némileg alakult egyesületet csak 1841^{dik} év talált ezen intézet kebelében, mellynek rendezője a költészet akkori tanítója volt. — Ismertebbé lön most az érintett pályatér; biztosabb alapra volt szükség, hogy sikerrel haladhassanak: tehát alapszabályok hoztattak, mellyek a nagy tisztt, iskolai szék elébe nyujtatván, helybenhagyást nyertek. A helybenhagyás életet öntött a néma szabályokba, s általános többség kívánata szerint t. c. Tarczy Lajos⁸ ur, főiskolai természettanár, kéretett meg az elnökség elvállalására; ki is a nevezett év május 9^{kén} a társaság éljenei közt az elnöki széket elfoglalá. Ettől fogva áll rendszerezett képző társulat ez iskolában, szerkezete röviden ez:

Tag lehet a felsőbb tudományokat hallgatók közül mindenki; még a gimnasialis 6-dik iskolából is vétetnek fel néhányan az illető tanítónak ajánlatára, kik azonban csak a szavalásban gyakorolhatják magokat. — Az ülések vasárnaponként tartatnak s az itt előforduló tárgyakról jegyzőkönyv vezetetik, szerkesztésével egy fő s egy aljegyző vagynak megbizva. Rendes tárgyak: munka-olvasás, bírálat, szavalás.

Munkát abc-rendben nevezetve olvasnak a tagok, de az önkénytes dolgozat is elfogadtatik, amit jeligés levélkével kell ellátni, melly, ha a művet jónak találja a társulat, felbontatik; ellenkező esetben a gyűlés előtt emésztli meg a láng. A jó dolgozatok egy e végre rendelt könyvbe — érdemkönyv⁹ — gyűjtetnek össze, mik azonnal és örökre a társulat sajátivá lesznek. Megemlítem itt alkalmilag, hogy az érdemkönyv már annyi és olly minőségű dolgozatokkal bir, hogy a tavaszra egy zsebkönyvvel kedveskedhetik a társulat a t. c.

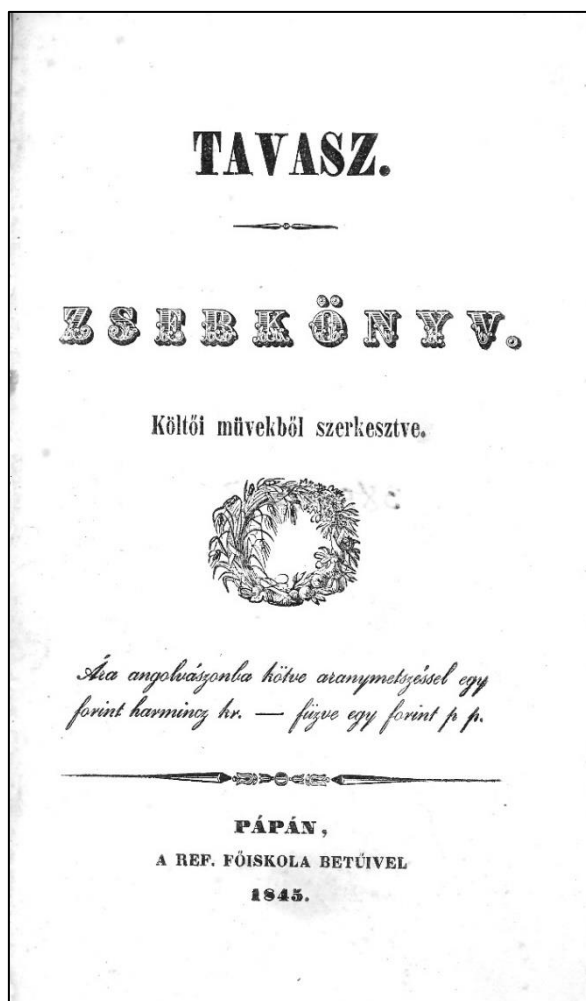
⁶ Talán a „Rózsa” c. kézirat formában terjesztett lapra gondol, mely 1836–37-ben készült. DREKK O.533. Rózsa. Szépművészeti folyó-irat a Pápai Ref. Tanuló Ifjuság próbadolgozataiból. (Versek, elbeszélések, értekezések, bírálatok) 442 p.

⁷ Pl. Sopron, Pozsony, Pest, Sárospatak stb.

⁸ Tarczy Lajos (1807–1881) természettudós, filozófus, számos természettudományos tankönyv írója, a Képzőtársaság első tanárelnöke, Petőfi (akkor még Petrovics) mentora, támogatója.

⁹ A társaság első ilyen kéziratosa kötetében „A Pápai Ref. Képzőtársulat Érdemkönyve 1841–1844” cím alatt maradt fenn könyvtárunk kéziratárában (jelzete: O.155.df.).

közönségnek. Ezen zsebkönyv azon kor nevét viselendi homlokán, mellyben a szerzőkéinek s azon korét, mellyben megjelenik t. i. „Tavaszi”-t.¹⁰

1. kép
A *Tavaszi* címlapja (1845)

¹⁰ *Tavaszi*. Zsebkönyv. Költői művekből szerkesztve. Ára angolvászonba kötve arany metszésel egy forint harmincz kr[ajcár] — füzve egy forint p[engő] p[énzben]. Pápán. A Ref. Főiskola betűivel. 1845. X+230 oldal. A zsebkönyv 1844 legvégén vagy 1845 első napjaiban hagyta el a nyomdát. Előszavát Tarczy Lajos írta 1844. december 10-i keltezéssel.

Bírálják az e végre fen[n]álló választmány tagjai, kik a társulat jelesebb egyéneiből választatnak s a művek bírálatukra elnökileg adatnak át. A pénztár kezelése szoros számvétel alatt egy pénztárnokra bizatik, aki, valamint az említett hivatalbeliek is, minden kijelelés nélkül szavazat-többséggel választatnak.

Szavalk azon rendben neveztetnek ki, mint a munka-olvasók, azon különbséggel csak, hogy ha ezek fölülről lefelé, akkor azok alólól föl felé neveztetnek ki. Itt is elfogadtatik az önkénytes szavalk.

Az olvasó társulat egyesült¹¹ ez itt leirt módon rendezett testvérevel: egy nevük: „képző társulat” van; elnök, jegyzők, pénztárnok ugyanazok; de a pénztári számadás külön vitetik s a könyvtár apróbb dolgainak intézésére választmány van kinevezve.

Két intézkedés érdemel még kiváltkép[p] figyelmet e társulat körében; a pályázást és tiszteleti tagokat tárgyazó. Minden év fogytán ugyanis jutalmak tétetnek fel a jövő évben meghatározott napra beadandó tudományos és szép-művészeti dolgozatokra. Amaz csak egy, emez rendszerint három: dal, románc vagy ballada, és beszély. A mostani tudományos kérdés: adassanak elő a nemzet s egyes polgárok kötelességei a nemzeti nyelv iránt s e kötelességek teljesítésének vagy elmulasztásának eredményei a nemzetre nézve. A jutalom mindenik föladata két-két arany. A pályaművek szokott formaságokkal küldetnek be s az iskolán kívüli és köztiszteletben álló férfiaknak adatnak bírálatra.

Tiszteleti címmel a kebelből kilépett, de még a készület pályáján levő ifjakat csatolja magához a társulat, kik felszólittatnak a közre munkálásra.

Tiszteleti tagok, pályázás, bíráló választmány olly támaszai a társulatnak, hogy jövődjére csak örömmel tekinthetünk. Ide járul még a tagok munkás buzgósága s a fáradatlan elnök ur a társulat fölvirágzása körül tett s teendő munkálatai, mellyek a legtisztább hálára kötelezik az ifjúságot s ennek célszerű fejlődését szivükön viselő honfiakat. Illy tiszta hálára van kötelezve az egyesület azon t. c. egyének iránt is kik, megkerestetve olly tet[t]leges buzgósággal fogták föl ügyét, hogy a két ízben kiosztott összesen 16 arany jutalmon fölül, egy kis tőke is maradt a pénztárban.

A milly örömmel kell a tagok munkás buzgóságát megismernem, ép olly fájdalommal kell az ifjúság egy részének közönösségét kimondanom; s ezen vád talán a legelső osztályt illeti? azon ifjakat, kik egy illy intézet hasznait még elégtelenek belátni? Nem! a legfelsőbb osztályt érdekli ez, a minek épen illy mező

¹¹ Az egyesülés már 1840 október-novemberében megtörtént Baráth József költészettanár kezdeményezésére. Ekkor 24 tag jelentkezett, a neveket felsorolja: BORSOS 1892. 5-6.

szükséges, hogy az önmunkásság terén ismereteit gyakorlatilag is meg tanulja használni. Az egyházi tudományok felét foglalják el az academiai pályának; tehát a képző társulat felének legalább azon osztályból kellene kikerülni, most azonban alig teszi egy heted részét. Szeretném megsúgni ezen ifjaknak, hogy elvonulások által csak erősítik azon balvéleményt: hogy az egyházi pályára többnyire dolog-kerülő, szűk elmetehetségű egyének adják magokat.

Az iskolai év midőn vége felé közelget, örömnep¹² tartatik a nemes megye e célra átengedett teremében. Itt a pályázásban dicséretet s jutalmat nyert művek szavalás és felolvasás útján, részint egészen, részint töredékből közöltéinek. Az értekezésekből és beszélyekből mutatvány olvastatik; a balladák és dalok pedig szavaltatnak.

Ennyit azon társulat ismertetéséül, mellynek képzettségi minőségéről a t. c. közönség, a megjelenendő zsebkönyv után öntapasztalása szerint fogja kimondani ítéletét, soraimat azon szives kívánattal zárván be, hogy adjon az ég a társulat tagjainak össze- s kitartást, hogy majd egy boldogabb jövőn a hálás utódok örömneppeiken egyszersmind örömmel ünnepelhessék az alapítók' emlékét is.

SZALAY GÁBOR

2. kép

A képzőtársaság pecsétjének lenyomata (1841)

¹² Az örömnep a záró díszülés, egyfajta tanév végi „gálaműsor” volt. Az elsőt 1841-ben, a másodikat, melyen Petőfi és Jókai első irodalmi sikereit aratta, 1842. július 29-én rendezték. Vö.: BODOLAY Géza: Petőfi diáktársaságai. [Bp.], 1973. 80–91.